

DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN THE SYSTEM “TEA-CHER-STUDENT-LANGUAGE TRAINING” BASED ON A COMMUNICATIVE APPROACH

*Olena Semenog^{1,2}, Nataliia Hrona^{3,4}, Tetiana Khomych^{3,5},
Anatolii Rozumenko⁶, Artem Yurchenko^{1,7}, Olena Semenikhina^{1,8}*

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СИСТЕМІ «ВИКЛАДАЧ-СТУДЕНТ-МОВНА ПІДГОТОВКА» НА ЗАСАДАХ КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ

*Олена Семенов, Наталія Грона, Тетяна Хомич,
Анатолій Розуменко, Артем Юрченко, Олена Семеніхіна*

Abstract. The article presents the results of studying the influence of the communicative approach on the development of EI in the system of «teacher-student-language training». An analysis of interpretations of emotional intelligence is presented. The practicality of emotional intelligence development in the «teacher-student-language training» system is substantiated. The peculiarities of language training of students are described in the example of teaching the Ukrainian language based on a communicative approach. Examples of work with text and communicative tasks are given. The results of three surveys of students on the Hall test for determining emotional intelligence are presented. The pedagogical experiment lasted from March to December 2022. Empirical data were subjected to statistical analysis: the Pearson criterion to confirm the normality of the distributions of EI levels in groups and the Student criterion for estimating averages separately for each scale. The statistical significance of changes at the end of the experiment was fixed for scales “emotional awareness”, managing your emotions, “recognizing other people’s emotions”, “emotional awareness”, and “empathy”. The problems of appropriate training of teachers have actualized according to the study results: the formation of their skills to recognize emotions, react to them, and build relationships based on such knowledge. Guidelines in the training of teachers of the Ukrainian language are provided: conscious understanding of the system of knowledge about the text, comprehension of modern problems in the

¹ Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko, Sumy, Ukraine

² olenasemenog@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8697-8602>

³ T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», Chernihiv, Ukraine

⁴ natashagrona@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-2578-2865>

⁵ vantrans@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-4557-3174>

⁶ Sumy National Agrarian University, Sumy, Ukraine. a.rozumenko@snaeu.edu.ua,
<https://orcid.org/0000-0002-3069-9313>

⁷ a.yurchenko@fizmatsspu.sumy.ua, <https://orcid.org/0000-0002--6770--186X>

⁸ e.semenikhina@fizmatsspu.sumy.ua, <https://orcid.org/0000-0002-3896-8151>

text formation field and possible solving ways of them; reproduction of knowledge in typical situations of textual and creative activity; formation of skills to simulate situational and emotional tasks; identification and development of creativity in the creation of situational exercises (analytical, communicative, associative, research).

Keywords: emotional intelligence, communicative approach, development of emotional intelligence, educational process, communicative tasks, language training, professional training

Анотація. У статті представлено результати дослідження впливу комунікативного підходу на розвиток ЕІ в системі «викладач-студент-мовна підготовка». Представлено аналіз тлумачень емоційного інтелекту та обґрунтовано доцільність розвитку емоційного інтелекту в системі «викладач-студент-мовна підготовка». Описано особливості мовної підготовки студентів на прикладі навчання української мови на засадах комунікативного підходу. Наведено приклади роботи з текстом та комунікативних завдань. Представлено результати трьох опитувань студентів за тестом Хола на визначення емоційного інтелекту. Педагогічний експеримент тривав з березня по грудень 2022 року. Емпіричні дані були піддані статистичному аналізу: критерій Пірсона для підтвердження нормальності розподілів рівнів ЕІ у групах та критерій Стюдента оцінки середніх окремо за кожною шкалою. Підтверджено статистичну значущість змін в кінці експерименту для шкал «емоційна обізнаність», «Управління своїми емоціями», «розпізнавання емоцій інших людей», «емоційна обізнаність», «емпатія». За результатами дослідження актуалізовано проблеми відповідної підготовки вчителів, формування у них умінь розпізнавати емоції, реагувати на них, розбудовувати стосунки на основі цих знань. Наведено орієнтири у підготовці вчителів української мови: усвідомлене розуміння системи знань про текст, осмислення сучасних проблем у галузі текстотворення та можливих шляхів їхнього вирішення; відтворення знань у типових ситуаціях тексто-творчої діяльності; формування вмінь моделювати ситуаційно-емоційні завдання; виявлення й розвиток креативності у створенні ситуаційних вправ (аналітичні, комунікативні, асоціативні, дослідницькі).

Ключові слова: емоційний інтелект, комунікативний підхід, розвиток емоційного інтелекту, освітній процес, комунікативні завдання, мовна підготовка, професійна підготовка

Вступ

Постановка проблеми

Сьогодні суспільство важко уявити без комунікаційних процесів. Мова або написаний текст стають основним інструментом донесення позиції при спілкуванні і вираженні емоцій. Останні певним чином характеризують людину і впливають на її оточення та систему цінностей, формують світогляд, визначають пріоритети, чим накопичують соціальний досвід людини, її ставлення до подій. Вчасно виявлена чи усвідомлена емоція може вплинути на виваженість реакції чи правильність прийнятого рішення, і важливим для кожного члена суспільства стає розвиток власного емоційного інтелекту як здатності розпізнати й зрозуміти емоції через комунікацію.

З іншого боку, педагогічна діяльність базується на комунікативній взаємодії учасників освітнього процесу, якість якої визначається мовною

підготовкою у системі «викладач-студент-мовна підготовка». Така система набуває провідної ролі, якщо зорієнтована на формування у молоді вмінь успішно взаємодіяти з іншими членами суспільства засобами комунікації, що передбачає здатність виразити й почути думки, відчувати емоції, передбачити реакції. Зазначене припускає наявність зв'язку між здатністю якісно комунікувати та здатністю усвідомлювати емоції у молоді. Тому актуальним бачиться дослідження зв'язків між емоційним інтелектом людини та її мовною підготовкою на засадах комунікативного підходу.

Аналіз актуальних досліджень

Емоційний інтелект (ЕІ) сьогодні ототожнюється з уміннями людини усвідомлювати й керувати власними емоціями, емоційними станами інших людей, помічати їхні потреби, співпереживати, регулювати думки й власну поведінку. Про його існування вперше заговорили психологи ще на початку 20-го століття. Сьогодні ЕІ вже досліджується на метаемоційному рівні [1] і визначається через комбінацію емоційних здібностей і метаемоційних вимірів (емоційні переконання, самооцінка емоційних здібностей і самооцінка продуктивності).

Структура ЕІ описана в [2] як інтеграція інтелектуальних особистісних характеристик з інтелектуальною компетентністю та інструментально-рефлексивним інтелектом (intelligence personal characteristics; intelligence competence; instrumental reflexive intelligence). Виходячи зі структури, ЕІ (у вузькому сенсі) — це сукупність інтелектуальних здібностей людини щодо розуміння власних емоцій та здатності керувати ними. ЕІ (у широкому сенсі) — це інтегральне когнітивне особистісне утворення, яке характеризується найбільш вираженим когнітивним складником щодо розумових здібностей усвідомлювати емоції та управляти ними, здатністю обробляти та перетворювати емоційну інформацію, а також адаптуватися до неї. Д. Гоулман розглядає ЕІ як взаємно пов'язану сукупність п'яти компонентів: самопізнання, саморегуляція, мотивація, емпатія й соціальні навички [3]. Аналізуючи цю статтю, ми дійшли висновку, що *якщо особа розуміє власні емоції та емоції оточення, то вона знає, як потрібно діяти в різних ситуаціях*. У роботі [4] відзначено, що ЕІ слід сприймати у комплексі: емоції на невербальному рівні для управління когнітивним мисленням; розуміння інформації (яку передають емоції) та дій (що генерують емоції); регулювання власних емоцій (емоційна самосвідомість, саморегуляція, соціальні навички, емпатія та мотивація). Означене підтверджується дослідженнями Р. Торндайка, який серед загального інтелекту виокремив соціальний інтелект як вміння розуміти людей та здатність розсудливо поводитися або діяти по відношенню до них [5]. Тому ЕІ слід пов'язувати із когнітивними здібностями, вимірювати з урахуванням результатів діяльності, контролювати на рівні власних емоцій та емоцій інших. Автори стверджують, що інформація, отримана в результаті навчання, розвиває емоційний інтелект, який відрізняється від практичного інтелекту, але пов'язаний із ним. Освітня діяльність сприяє розвитку умінь соціально взаємодіяти, аналізувати й засвоювати соціально значущу інформацію для розв'язання різних проблем, плідно співпрацювати з однолітками й дорослими, бути ефективними в спільній діяльності, самореалізуватися тощо. Подання різних концепцій ЕІ узагальнено в [6].

Для визначення ЕІ науковцями розроблено низку методик, серед яких [7]: Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test (MSCEIT™), Emotional Quotient Inventory» (EQ-i), Trait Emotional Intelligence Questionnaire» (TEIQue), Bar-On Emotional Intelligence Inventory (I-CE) test та ін. Методики базуються на дослідженні окремих характеристик ЕІ: вираження емоцій, регулювання емоцій, внутрішнє та зовнішнє емоційне задоволення. Однією з найбільш поширених є методика Хола на визначення ЕІ [8], яка ґрунтується на оцінці розвитку п'яти компонентів: емоційна обізнаність, управління своїми емоціями, самомотивація, емпатія, розпізнавання емоцій інших.

Наукові результати [9] доводять, що емоційний інтелект, особливо здатність розпізнавати емоції (власні та інших) і регулювати їх, позначається на здатності конструктивно оцінювати ситуацію. Такий висновок базується на дослідженні взаємного зв'язку між «емоційним інтелектом», «стійкістю» та «благополуччям». У роботі [10] обґрунтовано зв'язок ЕІ із соціальним успіхом, який автор пов'язує із корпоративною культурою. Аналогічний результат отримано у [11] та [12], де підтверджено зв'язок прямого та непрямого впливу емоційного інтелекту на продуктивність праці.

У статті [13] авторами доведено, що ЕІ визначає гнучкість у виробничому навчанні, а також впливає на ініціювання процесу самостійного навчання. Науковими дослідженнями доведено, що позитивний вплив на розвиток ЕІ здійснюють: технології проблемно зорієнтованого навчання [14]; трансформаційного навчання дорослих [14] (таке навчання спонукає людей за допомогою критичного осмислення та конструктивного діалогу оцінювати свої минулі цінності й переконання та змінювати світогляд і відносини, які є більш функційними); соціально-емоційного навчання [15]; продуктивного навчання [16]; інклюзивного навчання [17]. Автори наголошують на важливості доступної освіти (доступ для всіх, від усіх, звідусіль та будь-коли), інклюзивності в світі та впливі емоційного інтелекту на тих, хто займається освітою.

Узагальнення наведених результатів свідчить, що ЕІ як особливий унікальний особистісний ресурс привертає увагу вчених і практиків. Згадані дослідження підкреслюють важливість ЕІ як предиктора в психології для аналізу ефективності роботи, громадянської, етичної поведінки, лідерства, кар'єрного успіху. ЕІ є важливим фактором, який впливає на професійний розвиток і фаховий успіх, а тому *може розвиватися в умовах закладу освіти*, що обґрунтовується у [18]. Цю думку підтверджено іншим дослідженням [19], де встановлено зв'язок між ЕІ і навчанням іноземної мови: емоційний інтелект корелює зі стратегіями вивчення мови та стилями навчання («emotional intelligence was significantly correlated with language learning strategies and learning styles»). Для розвитку ЕІ *рекомендовано опієнтуватися на вивчення іноземної мови та формування інтелектуальних навичок (аналіз, зіставлення, порівняння, аналогія, оцінка тощо)*.

Українські заклади освіти сьогодні вимушені працювати в умовах війни. Викладачі стають не лише рушійною силою здобування знань, але й джерелом урівноваження емоцій, збереження спокою та перетворення негативних реакцій студентів на позитивні. Педагоги мають не тільки підсилувати свій захист від агресії, але й учити цього студентів, формувати свідомо і підсвідомо такі моделі поведінки, які будуть емоційно стабіль-

ними і стійкими до суспільних викликів. У цьому контексті українська мова як ментальна основа українського народу стає інструментом безпосереднього впливу на емоційний стан та становлення особистості. Вивчення мовного матеріалу дає можливість розблоковувати комунікацію через аналіз літературних творів. З огляду на зазначене бачиться доцільним дослідити вплив комунікативного підходу на розвиток ЕІ в системі «викладач-студент-мовна підготовка».

Мета статті — дослідити вплив комунікативного підходу на розвиток ЕІ в системі «викладач-студент-мовна підготовка».

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

- 1) описати особливості мовної підготовки студентів на засадах комунікативного підходу (на прикладі навчання української мови);
- 2) експериментально дослідити вплив на розвиток ЕІ студентів мовної підготовки студентів на засадах комунікативного підходу.

Матеріали і методи

Для вирішення першого завдання використано теоретичні (узагальнення, контент-аналіз) та емпіричні (спостереження, бесіди) методи дослідження. Теоретичні методи задіяно для визначення особливостей мовної підготовки студентів (на прикладі навчання української мови) на засадах комунікативного підходу, розроблення відповідних дидактичних матеріалів. Емпіричні методи використано для відбору таких форм і засобів навчання, які сприятимуть активізації навчання та формуванню аналітичних навичок.

Для вирішення другого завдання дослідження використано емпіричні (опитування) і статистичні методи дослідження. Опитування передбачало використання тесту на ЕІ за методикою Н. Холла [8], який призначений для оцінки здатності людини сприймати, ідентифікувати, розуміти та керувати емоціями. Тест представлено як 30 тверджень: респондентів просять відповісти, які вони насправді, а не які, на їхню думку, вони мають бути. Кожен респондент отримував бланк (табл. 1), в якому потрібно проти кожного твердження поставити відповідну позначку: «не згоден узагалі (–3 бали)», «не згоден в основному (–2 бали)», «не згоден частково (–1 бал)», «згоден частково (+1 бал)», «згоден в основному (+2 бали)», «згоден узагалі (+3 бали)».

Таблиця 1. Тест на визначення ЕІ за методикою Н. Холла

№	Твердження	Бали (ступінь згоди)					
		-3	-2	-1	+1	+2	+3
1.	Негативні й позитивні емоції є джерелом знань для мене про те, які життєві рішення приймати.						
2.	Негативні емоції допомагають мені усвідомити, що я маю змінити в житті.						

3.	Я спокійний/спокійна, коли відчуваю, що на мене тиснуть.						
4.	Я відчуваю зміну своїх почуттів.						
5.	Я спокійний/спокійна і зосереджений/зосереджена для того, щоб діяти відповідно до ситуації.						
6.	Я здатний/здатна викликати позитивні емоції за потреби, зокрема, радість, внутрішній позитив, гумор.						
7.	Я здатний/здатна відчувати й усвідомлювати емоційний стан.						
8.	Я можу легко впоратися зі своїми почуттями, незважаючи на сумні новини.						
9.	Я можу вислухати проблеми інших людей.						
10.	Я не акцентую увагу на негативних емоціях						
11.	Я чутливий/чутлива до емоційних потреб інших.						
12.	Я здатний/здатна заспокоювати інших людей.						
13.	Я можу змусити себе знову і знову долати перешкоди.						
14.	Я здатний/здатна творчо вирішувати життєві проблеми.						
15.	Я адекватно реагую на настрій, дії та бажання інших.						
16.	Я легко входжу в стан спокою та зосередженості.						
17.	Я аналізую свої негативні почуття, усвідомлюю їхню появу у вільний час.						
18.	Я здатний/здатна швидко заспокоюватися після несподіваної сумної (досадної) інформації .						
19.	Я усвідомлюю свої почуття для підтримки «хорошої емоційної форми».						
20.	Я добре розумію емоції інших людей, навіть якщо вони їх приховують.						
21.	Я можу розпізнавати емоції за виразом обличчя.						
22.	Я можу легко відкинути негативні емоції, коли потрібно діяти.						

23.	Я добре розумію невербальні знаки в спілкуванні.						
24.	Я добре розумію стан нервового піднесення, напруження інших людей.						
25.	Люди, які усвідомлюють свої почуття, діють логічно.						
26.	Я можу покращити настрій інших людей.						
27.	Я можу дати пораду щодо людських стосунків.						
28.	Я добре налаштовуюся на емоції інших.						
29.	Я допомагаю іншим використовувати їхні бажання для реалізації особистих життєвих позицій.						
30.	Я можу легко переключити увагу з хвилювань на інше.						

Тест Н. Холла дозволяє визначити розвиток ЕІ за п'ятьма параметрами. Шкала «Емоційна обізнаність» (пункти 1, 2, 4, 17, 19, 25) характеризує здатність людини усвідомлювати та розуміти власні емоції, аналізувати свій внутрішній стан. Шкала «Керування своїми емоціями» (пункти 3, 7, 8, 10, 18, 30) характеризує емоційну гнучкість, здатність довільно керувати емоціями. Шкала «Самотивація» (пункти 5, 6, 13, 14, 16, 22) характеризує управління своєю поведінкою через свідоме керування емоціями. Шкала «Емпатія» (пункти 9, 11, 20, 21, 23, 28) характеризує розуміння емоцій інших людей, уміння співпереживати, а також готовність підтримати та зрозуміти стан людини («чужу позицію»). Це вміння часто виражається за допомогою міміки, жестів, відтінків мовлення. Шкала «Розпізнавання емоцій інших» (пункти 12, 15, 24, 26, 27, 29) характеризує уміння впливати на емоційний стан свого оточення. Обчислюється сума балів з урахуванням знаків (+ або –) для кожної шкали: 14 і більше – високий рівень ЕІ; 8–13 – середній рівень ЕІ; 7 і менше – низький рівень ЕІ.

У педагогічному експерименті брали участь студенти закладів професійної освіти: ВСП «Фаховий коледж транспорту та комп'ютерних технологій НУ «Чернігівська політехніка» (87 учасників), ВСП «Машинобудівний фаховий коледж Сумського державного університету» (75 учасників), Комунальний заклад «Прилуцький гуманітарно-педагогічний фаховий коледж імені Івана Франка» Чернігівської обласної ради (90 учасників), також студенти перших курсів Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (33 особи) та Сумського національного аграрного університету (27 осіб). Загальна кількість респондентів – 312 осіб (контрольна група (КГ) – 155 осіб, експериментальна група (ЕГ) – 157 осіб). До проведення педагогічного експерименту залучено 16 викладачів української мови.

Експеримент тривав з березня по грудень 2022 року. Всі учасники були ознайомлені з умовами експериментального навчання і не заперечували

в ньому свою участь. Анкетування проводилося анонімно. Для відслідковування зрушень у розвитку ЕІ проведено три контрольні опитування протягом березня (на початку експерименту), червня (в середині експерименту) і грудня (наприкінці експерименту) 2022 року.

Емпіричні результати були піддані статистичному аналізу: критерій Пірсона для підтвердження нормальності розподілів рівнів ЕІ у групах та критерій Стюдента оцінки середніх окремо за кожною шкалою.

Результати

Особливості мовної підготовки студентів на засадах комунікативного підходу

Сучасний стан мовознавства характеризується наявністю двох головних парадигм наукового знання — комунікативної та когнітивної, синтез яких виявляється дуже потрібним для рішення ряду актуальних лінгводидактичних проблем. У процесі аналізу наукових праць нами відзначено комунікацію як важливий інструмент розвитку ЕІ і водночас як ефективний інструмент вивчення мови. Поняття «комунікація» походить від латинського «communisо — спілкуюся з кимось; повідомлення, зв'язок» [20] і характеризує людську взаємодію. Теорія комунікації ґрунтується на лінгвістиці, семіотиці, семантиці і оперує поняттям мови як системи знаків для спілкування. Через мову здійснюється пізнання світу, його природи, а отже формуються і розвиваються предметні знання. Тому комунікативний підхід через мовлення і спілкування уможливорює розуміння різноманітних понять і процесів та забезпечує різнобічний розвиток особистості. Комунікативний підхід зорієнтований на посилення практичної спрямованості змісту навчання мови, надання пріоритету формуванню й розвитку навичок спілкуватися в різних сферах соціального життя. Підґрунтям для використання комунікативного підходу в мовній підготовці є: лінгвістичні науки про мову і мовлення як основа лінгвальної дійсності та їх функцій у спілкуванні; теорія мовленнєвої діяльності та її практична реалізація у процесі на навчання мови; мовленнєве спілкування та його різновиди; текстоцентризм та інтерактивне навчання.

Комунікативний підхід до навчання української мови сприймаємо як стратегію навчання, яка спирається на живе мовлення, на спілкування (усне і писемне) і має на меті підготовку молоді до розв'язування комунікативних завдань на основі засвоєного мовного матеріалу. У роботі [21] показано, що: концептуальною основою комунікативного підходу є теорія мовленнєвої діяльності, змістом роботи над мовним матеріалом є розгляд комунікативної доцільності та значущості мовних одиниць; умовою реалізації є розгортання процесу навчання мови як мовленнєвої комунікації; основною метою застосування є формування вмінь у здобувачів освіти розв'язувати комунікативні завдання, представлені текстом і як комунікативні ситуації. Зупинимось на них більш детально.

Для реалізації комунікативного підходу важливою є робота з текстом. Ураховуючи перетворювальну функцію зв'язних висловлювань, важливо актуалізувати внутрішнє сприйняття здобувачами освіти, тобто по-

цікавитися у них думками та почуттями, викликаними конкретними текстами. Інтерпретуючи у такий спосіб повідомлення, студенти звертатимуться до виразально-зображувальних мовних засобів, що сприятиме більш ефективній орієнтації в соціумі. Під час аналізу текстів здобувачам освіти пропонуємо запитання і завдання такого типу: *Якими фразами в тексті передано зневагу. Прочитай фрази, що виражають нарікання. Добери і запиши у відповідь їм фрази-втішання. Знайди фрази, що передають здивування.* У ході вивчення української мови особливу увагу приділяємо семантичним значенням мовних одиниць і категорій, що характеризують зміст курсу української мови. Зокрема, використовуємо ширший спектр семантичних значень понять (синонімів) для розвитку умінь передавати словами різні відтінки настрою [22] (рис. 1).

Перечитай уривки з віршів. П. Скуня: Визнач контекстуальні синоніми. Які емоції вони передають?	• <i>Тая живу. Бо тільки догорю, бо тільки зблідну, знидію, загину, — збідніє людство на одну людину, осліпне всесвіт на одну зорю.</i>
Як контекстуальні синоніми впливають на відтворення авторської думки?	• <i>Одно тільки драгувало Ярину, робило їй навіть прикрість — се заборона бавитися з селянськими дівчатами та хлопцями... Фі! "Хлопські діти!" — які в них манери, яка груба моральність! Адже то "бидло", а не люди! — чула вона навкруги. Однак мала Ярину, під впливом оточення, малопомалу оговталася з такими поглядами, бо й сама стала в такі відносини до "бидла", у яких були батько та мати. Вона невагом зрозуміла, що мужиків створено лиш на те, аби орати батькову ниву, служити за фірманів, кухарів, робітників. Навіть більше. Вона сердечніше відносилася до справжнього бидла, ніж до тої "нижчої раси" (М. Коцюбинський)</i>
Поясни зміст експресивного ряду синонімів-дієслів. Чому дієслова розташовані за рівнем зменшення інтенсивності?	• <i>Петрович Зайчик, окологородний надзиратель, вернувся нарешті зі служби додому. Фу-ти! Ну-ти! Він був голодний і злий. Скрипів чобітьми, гримав дверима. Базарні лайки і гармидеручастка ще клекотіли у ньому, сердито ворухнули губи і квадратове лице, налили кров'ю кулак, ще важчий од грубого перся. Ввійшов у світлицю, ляснув по-офіцерськи лакованим чоботом в чобіт і з досадою кинув картуз на вікно... Нетерпляче пощипував хліб і жував, сопучи носом... Він плутав, кричав на Дору, тицяв грубим пальцем в задачник... і врешті так впрі, що Дорі неприємно було дивитись... Він зі злістю одкинув од себе задачник і піднявся сердитий та збентежений украй (М. Коцюбинський)</i>

Рис. 1. Інтелектуальні завдання для роботи з емоційним фоном тексту

Спонукають до взаємодії завдання на зразок: *стань співавтором тексту, допиши продовження; ти — співавтор підручника, запропонуй власні завдання.* Саме на рівні тексту відбувається з'ясування семантики слова, його понятійно-емоційних зв'язків, усвідомлення стилістичної диференціації моделювання зв'язного висловлювання. Тоді емоції стають рушійною силою створення тексту — треба поділитися, висловитися.

Провідними в роботі з текстом є такі типи вправ: аналітичні, пов'язані з аналізом текстового матеріалу; комунікативні, що передбачають залучення студентів до активної комунікативної діяльності, асоціативні, що ви-

являють емоційно-почуттєве ставлення до тексту й навчального матеріалу, що досліджується на його тлі; дослідницькі, що передбачають залучення до творчості через пошук, шляхом створення й розв'язання проблемних ситуацій (рис. 2).

Вправа 1. Згадайте яку-небудь свою невдачу. Розкажіть, як повилилися в цьому випадку?
Свою розповідь запишіть у формі короткого роздуму (теза - аргумент - приклад - висновок).

Вправа 2. Наведіть аргументи на тему (за вибором студента):

Чому рівень культури писемного мовлення школярів знижується?
Коли добро перемагає зло через насильство, тоді воно вже не добро.
Удаваний друг гірший за підступного ворога.
Найщасливіша та людина, яка потрібна всім.
Жодне діло не можна зробити добре, якщо не відомо, чого хочеш досягти (О. Макаренко).
Коли у людини з'являється якась життєва мета, час не уповільнює свій біг, а прискорює (А. Риваоль).

Вправа 3. Напишіть есе на запропоновані теми (за вибором):

Книжка паперова й електронна в майбутньому існуватимуть паралельно, доповнюючи одна одну (А. Мартинов)
Найкращі помилки, які допускаються в навчанні (Г. Скворода)
Гостріть своє слово грізне
Хай ворог справляє тризну (Г. Ігнатенко)
Слова-кольорові камінці. Мало їх назбирати. Треба ще з них навчитися узори викладати (І. Вільде)
Щастя ніколи довго не триває. Щастя все — день, година, одна хвилинка (І. Франко)
Українська нація, падаючи, піднімається (М. Рильський)
Країною нашою часто управляє випадок (В. Шкляр)

Рис. 2. Вправи на роботу над текстом

Дієвою формою навчання стала комунікативна ситуація як вихідний момент будь-якої мовленнєвої дії (комунікативно-ситуаційні вправи). Ми визначаємо комунікативну ситуацію з врахуванням впливу емоційного інтелекту як складний комплекс зовнішніх умов спілкування та внутрішніх (емоційних) станів комунікантів, що представлені в мовленнєвій поведінці — висловлюванні, дискурсі. Комунікативну ситуацію розглядаємо як ієрархічно складний складник дискурсу, що містить формально-семіотичний, когнітивно-інтерпретаційний, соціально-інтерактивний рівні й поділяється на окремі сегменти, одиниці комунікації — комунікативні акти [23].

У навчанні спілкуватися усно важливо насамперед створити мотив, тобто поставити студента в таку ситуацію, де б у нього виникла необхідність, потреба, бажання долучитися до спілкування. Для цього потрібна мета: щось дізнатися, повідомити, когось спонукати до дій, виразити емоції тощо (рис. 3).

Під час розроблення вправ варто дотримуватися таких вимог: відповідність поставлених меті, визначений рівень складності, ілюстрування декількох аспектів проблеми, національний колорит, актуальність, ілюстрація типової ситуації, провокативність, дискусійність, множинність розв'язків. Також у процесі розроблення вправи слід більше зважати не на структуру, а на життєвість ситуації і зміст висловлювання. Важливо наблизити умови навчання до природних умов спілкування, ввести учня у мовленнєву ситуацію і навчити його орієнтуватися у ній, тобто ясно уявляти собі співрозмовника, умови мовлення й завдання спілкування. [24]. Специфіка вправи полягає в тому, що її текст (умова) завжди має бути розрахований на конкретного адресата, без якого спілкування просто неможливе.

Вправа 4. Вільний час – частина неробочого часу, призначена для всебічного розвитку особи і використовується для відпочинку, занять фізкультурою і спортом, громадською роботою, самоосвітою тощо. Розкажи, що ти робиш у вільний час

Вправа 5. Працю людини завжди потрібно цінувати та поважати, адже це її вибір, який приносить суспільству користь. Кожна робота має оцінюватися. Вислови думку «За яку працю треба поважати людину?»

Вправа 6. Новітні технології все більше проникають у життя кожної людини. З одного боку, вони полегшують побут і вивільнюють додатковий час, а з іншого є побоювання, що найближчим часом штучний інтелект може перевершити людський. Як думаєш ти?

Вправа 7. Уявіть, що ти вчитель/журналіст і тебе запросили в школу виступити з розповіддю про твою професію. Доведи, що ця професія одна з найцікавіших і найнеобхідніших для суспільства.

Вправа 8. Якими п'ятьма якостями ви презентуєте себе в інтернеті як шукача роботи?

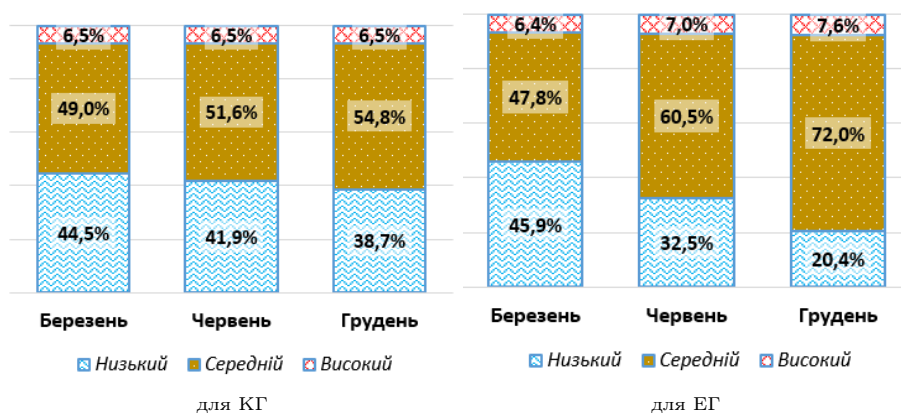
Вправа 9. Якими мають бути профілі в соцмережах та месенджерах, щоб зацікавити, а не відлякати потенційного роботодавця?

Рис. 3. Комунікативно-ситуаційні вправи

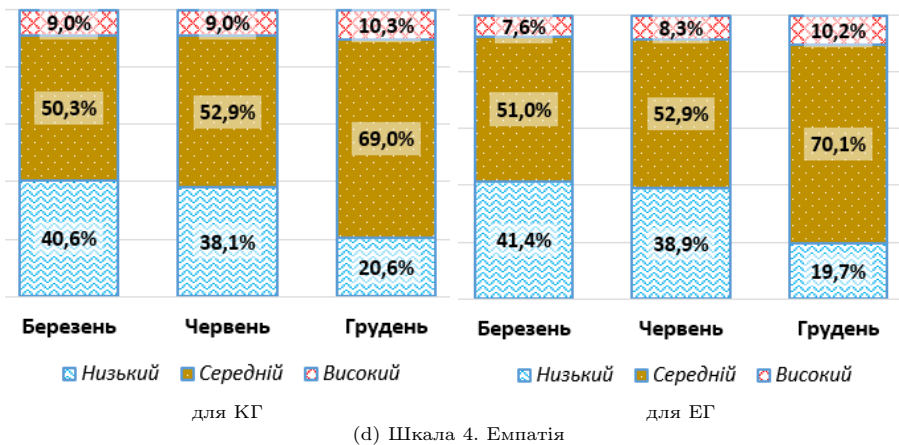
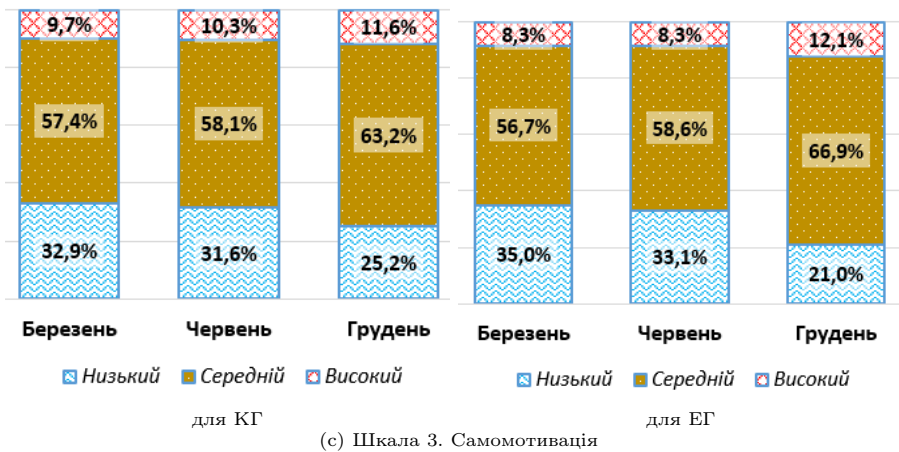
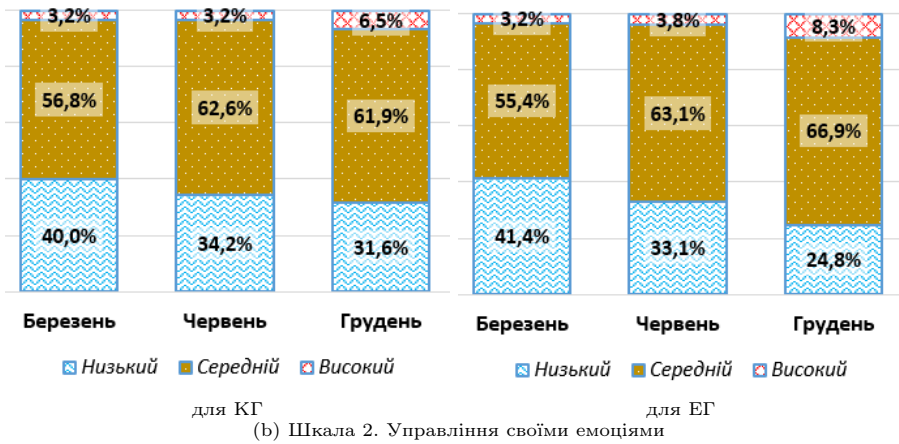
Реалізований у такий спосіб комунікативний підхід скеровує процес навчання української мови на розвиток мовленнєвих умінь і навичок, чим впливає на розвиток ЕІ через аналіз і вирішення спеціально розроблених або дібраних комунікативних завдань.

Статистичний аналіз емпіричних даних

Ми провели три опитування, за яким кількісно оцінили рівень емоційного інтелекту у різні періоди навчання української мови на засадах комунікативного підходу. Результати за цими опитуваннями подано діаграмами (рис. 4), де показано рівень розвитку ЕІ здобувачів освіти в різні періоди педагогічного експерименту.

(а) Шкала 1. Емоційна обізнаність

Статистичний аналіз розподілів за критерієм Пірсона підтвердив їхню нормальність на рівні значущості 0,05, а аналіз середніх за критерієм Стюдента показав статистичну значущість змін в кінці експерименту для всіх шкал 1–5 та для шкали 1 «емоційна обізнаність», шкали 3 «управління сво-

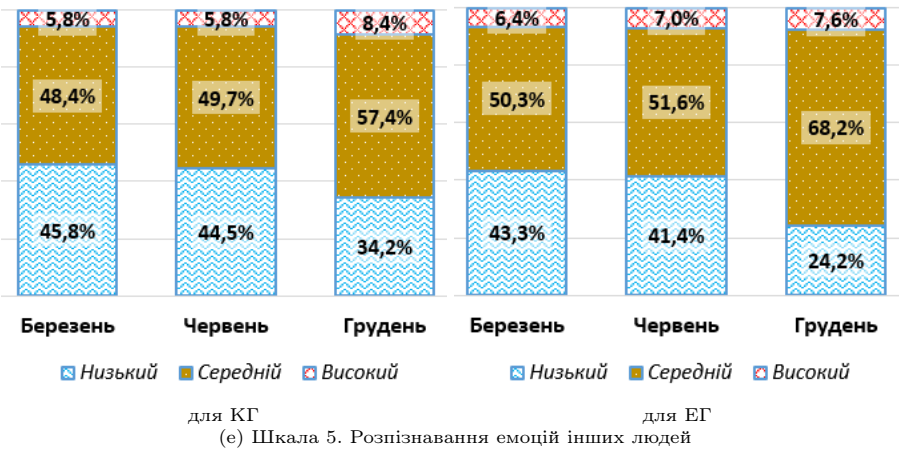

Рис. 4 (а-е). Діаграми розподілу рівнів емоційного інтелекту в КГ і ЕГ за шкалами

їми емоціями», шкали 4 «емпатія» всередині експерименту (табл. 2, рожеві комірки).

Таблиця 2. Статистичні показники*

Тип шкали		Шкала 1	Шкала 2	Шкала 3	Шкала 4	Шкала 5
Березень	Середнє КГ	7,6	7,8	8,7	8,0	7,8
	Середнє ЕГ	7,5	7,6	8,6	8,1	7,7
	Критерій Стьюдента	0,9	0,5	0,5	0,3	0,5
Червень	Середнє КГ	7,9	8,2	8,8	8,5	7,9
	Середнє ЕГ	8,9	8,3	9,8	9,3	8,0
	Критерій Стьюдента	2	1,7	2,2	2,1	1,1
Грудень	Середнє КГ	9,5	10,6	10,1	10,2	9,6
	Середнє ЕГ	10,4	11,9	11,8	12,0	11,0
	Критерій Стьюдента	2,7	3,8	3,9	4,0	3,2

*Критерій Стьюдента. Н0: середні у групах статистично рівні.
Критичне значення 1,97 для рівня значущості 0,05

Прокоментуємо отримані результати. На початку педагогічного експерименту підтверджено нормальність розподілу рівнів ЕІ у групах КГ та ЕГ, а також статистичну рівність середніх у КГ і ЕГ. За аналізом представлених результатів в середині експерименту спостерігаємо статистично значуще підвищення за шкалами «емоційна обізнаність», «управління своїми емоціями», «емпатія». Пояснюємо тим, що на початку війни в Україні (лютий-березень) у студентів превалювала емоційна нестабільність, коли навчання призупинилося (були вимушені канікули) або відбувалося асинхронно (здобувачі освіти працювали за можливості) і через об’єктивні об-

ставини заняття не могли проводитися за розкладом. Викладачі, як показали бесіди, відзначали зміни настрою в студентів: «спочатку сумно, потім тривожно, відчувалася злість». Студенти, за спостереженнями викладачів, заглиблювалися більше у власний внутрішній світ. Упродовж адаптаційного періоду здобувачі освіти усвідомили, що вони знаходяться в нових умовах на невизначений термін, тому треба вчитися сприймати реальність. Студенти вчилися аналізувати власні емоції, усвідомлювали, що саме з ними відбувається, і приходили до висновку що навчання важливе, що важливо щодня вивчати щось нове. Результати в грудні показали зростання рівня ЕІ за всіма шкалами, причому статистично більше по відношенню до КГ.

Також після педагогічного експерименту було проведено інтерв'ювання викладачів та студентів, результати якого коротко подано на рис. 5.

Оцініть свій рівень тривожності протягом лютого-грудня	Окремі відповіді: перебуваю в тривожному стані й на сьогодні (30%), перші 2-3 місяці – дуже тривожно (60%), спокійно, але періодично почуваюся тривожно (20%).
Чи було бажання розпочати освітній процес (за можливості) у лютому?	У відповідях однозначності не було, але відповідали, що хотіли просто спілкування, поділитися інформацією, обговорити прочитане (багато хто почав читати український художній контент), оцінювати новини почали критично, фільтрувати фейк і правду. У вересні творчі студенти брали участь у конкурсах (написання есе), виявляли бажання поспілкуватися і обговорити зміст мовних завдань
Чи могли керувати власними емоціями?	До початку цікавили власні емоції (70 %). У вересні -грудні розуміти емоції інших почали глибше, навчилися втішати (заспокоювати інших), розказували життєво-воєнні історії, аналізуючи емоційний стан учасників.
Чи відчували мотивацію вчитися?	Теоретично був до високий рівень самомотивації, але згодом знизився, бо з'явився розрив з практикою (очікування й реальність), але, готуючись до виробничої практики (30%), мали бажання пройти її свідомо з перспективою працевлаштування.
Чи важливою була емпатія?	Зросла кількість тих, хто намагався аргументувати протилежну позицію, приймаючи її як свою (поставте себе на його місце). Тому розуміти емоції стали краще, стали зважати на деталі, шукати у своїй відповідях аргументацію.
Чи спонукала емоція гніву вас до дії? Якщо так, то як?	У відповідях звучало досягнення цілей, дії для захисту себе та інших (волонтерство, донати, вивчення української мови: читання книжок, зокрема, «Аудіокниги українською» – підписано 65 %, підписано на канал в телеграмі «Українська мова» (найбільший канал з вивчення української мови) – 70%).
Що допомагало в переживанні на різних етапах експерименту?	Коли виникали неприємні переживання, допомагало щось смачненьке з'їсти (21%), послухати музику (19%) чи прогулятися (15%), поспілкуватися з людьми (45 %)
Чи можна за допомогою певної емоції зрозуміти, що думає людина, як вона ставиться до ситуації, що відчуває до інших?	Погодилися 50%. Учні зазначали, що якщо людина стане емоційно розумніша, то це дає можливість їй навчитися не показувати свій настрій іншим людям, не робити свій внутрішній світ таким прозорим, відкривати тільки ту частину своїх думок, яка допустима в конкретній ситуації. Це сприятиме емоційному та психічному здоров'ю.
На скільки ви задоволені рівнем комунікації /чи потрібна вона/ з викладачами?	У відповідях звучало, що хотілося б більше, але комунікація не тільки за ради оцінки

Рис. 5. Узагальнені результати інтерв'ювання учителів та студентів

Обговорення

Загалом, наше дослідження перегукується з працями інших науковців, які визначають, що емоційний інтелект стосується здатності аналізувати свої емоції та використовувати емоційні знання для поліпшення мисленевих процесів [25]. Емоційний інтелект є результатом взаємодії інтелекту й емоцій та корелює зі здатністю людини розуміти емоції та керувати ними [26]. Це дає можливість «редагувати» емоції в ході освітнього процесу, зокрема, вивчення української мови.

Проведене нами вимірювання ЕІ через опитування Холла суголосне у висновках до результатів дослідження, яке засвідчило залежність ЕІ від навчання іноземної мови [19]. У роботі [27] підтверджено релевантність представлених і наших результатів щодо більшої розвиненості емпатії (розуміння емоцій інших людей), самомотивації (управління своєю поведінкою внаслідок управління емоціями).

Незамінним складником у процесі емоційного вираження є атрибуція [28]. Коли здобувачі освіти отримують емоційну інформацію під час вивчення української мови, вони пояснюють й аналізують емоцію за допомогою процесу атрибуції, уключаючи джерело емоції, а також мотивацію та наміри осіб, які мають цю емоційну інформацію [29]. Це означає, що люди з високим ЕІ можуть використовувати відповідні стратегії лише для вираження емоцій, які інші хочуть сприйняти та інтерпретувати [25]. Така емоційна інформація може вплинути на усвідомлення іншими особистих характеристик або поведінки тих, хто будує висловлення, зокрема, у ході вивчення української мови. Здобувачі освіти показують, що емоційна стійкість корелює з емоційною гнучкістю, яка проявляється в здатності керувати емоціями, усвідомлювати власні емоції та розвивати самосвідомість. Стресові ситуації підвищують здатність усвідомлювати чуттєві стани, проживати їх правильно та вміти відновлюватися. Вивчення української мови на засадах комунікативного підходу посилює емпатію, дає можливість покращити, стабілізувати емоційний стан, відмовитися від стихійно реактивного реагування і продуктивно керувати власними емоціями.

Аналіз отриманих результатів дає можливість стверджувати, що особи з високим ЕІ можуть успішно впливати на соціум та досягати високої продуктивності праці, регулюючи свої емоції [28]. Однак слід зазначити, що соціум — це складна структура, для якої характерними є відносини різного типу, і потік емоційної інформації не лише впливатиме на індивідуальну поведінку, але й матиме міжрівневі ефекти, тому емоційні чинники впливають на рішення та поведінку людей. ЕІ осіб, які мають владу, може мати значний вплив на ефективність роботи команди чи організації в цілому [30]. З іншого боку, індивідуальний ЕІ може бути об'єднаний у груповий. Такі групові емоції можуть ефективно та гнучко регулювати емоційний стан окремих членів або команди всередині, впливають на атмосферу спільноти, створюючи міжрівневі ефекти [31].

Висновки

ЕІ сьогодні сприймається як важлива особистісна характеристика кожного члена суспільства. І від того, наскільки розвинутий ЕІ певної людини, можна говорити про спроможність до взаємодії та успішність самореалізації в сучасному суспільстві. Стабільний емоційний стан — це наш основний ресурс, завдяки якому ми можемо працювати й над поповненням інших, зокрема, матеріальних. Навчання української мови в глибинних текстологічних аспектах є мотивом комунікативно-інформаційної діяльності в соціальному вимірі.

Освітня галузь як інституція, яка орієнтується на розвиток суспільства в цілому і опікується підготовкою молоді до життя, має враховувати потреби молодого покоління не лише в інтелектуальному розвитку, а й емоційному зростанні. Тому бачиться природним розвивати ЕІ молоді в системі «викладач-студент-мовна підготовка». Навчання української мови на засадах комунікативного підходу — це потужний інструмент, який, як показало проведене дослідження, позитивно впливає на розвиток ЕІ. Описаний підхід передбачає як провідні роботу над текстом і створення комунікативних ситуацій. Аналіз і вирішення спеціально розроблених або дібраних комунікативних завдань скеровує освітній процес на розвиток мовленнєвих умінь і навичок та одночасно активізує мисленнєві процеси (аналіз, порівняння, зіставлення, оцінка тощо). Саме це дає можливість позитивно вплинути на розвиток ЕІ. Проведений експеримент засвідчив статистично значущий зв'язок між навчанням української мови на засадах комунікативного підходу та рівнем розвитку ЕІ за шкалами «емоційна обізнаність», «управління своїми емоціями», «самотивація», «емпатія», «розпізнавання емоцій інших людей».

Впровадження комунікативного підходу до навчання з метою розвитку ЕІ сьогодні є важливим для суспільства. Тому актуалізуються проблеми відповідної підготовки вчителів, формування у них умінь розпізнавати емоції, реагувати на них, розбудовувати стосунки на основі цих знань. У підготовці вчителів української мови бачимо важливим: усвідомлене розуміння системи знань про текст, осмислення сучасних проблем у галузі текстотворення та можливих шляхів їхнього вирішення; відтворення знань у типових ситуаціях текстотворчої діяльності; формування вмінь моделювати ситуаційно-емоційні завдання; виявлення й розвиток креативності у створенні ситуаційних вправ (аналітичні, комунікативні, асоціативні, дослідницькі).

Література

- [1] D'Amico A., and Geraci A. 2023. Beyond emotional intelligence: The new construct of meta-emotional intelligence. *Frontiers in psychology*, 14, 1096663. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1096663>.
- [2] Andreeva I. N. 2020. Emotional intelligence: from metaphor to integrative phenomenon. *Voprosy psikhologii*, 5. P. 34–44.
- [3] Goleman, D. 1998. Working with emotional intelligence. New York : Bantam Books.

- [4] Resilient Educator. 2022. *Daniel Goleman's emotional intelligence theory explained*. Vol 11. <https://resilienteducator.com/classroom-resources/daniel-golemans-emotional-intelligence-theory-explained/> (Accessed: 27.12.2023).
- [5] Thorndike E. L. 2018. Intelligence and its use. *Harper's Magazine*, 8. P. 227–235.
- [6] O'Connor P. J., Hill A., Kaya M., and Martin B. 2019. The Measurement of Emotional Intelligence: A Critical Review of the Literature and Recommendations for Researchers and Practitioners. *Frontiers in psychology*, 10, 1116. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01116>
- [7] Emotional Intelligence Measures. Consortium for Research on Emotional Intelligence in Organizations. <https://www.eiconsortium.org/measures/measures.html> (Accessed: 27.12.2023).
- [8] Fetiskin N. P., Kozlov V. V., and Manuilov G. M. 2002. Diagnostics of “emotional intelligence” (N. Hall). *Socio-psychological diagnostics of personality development and small groups*. Moskva : Publishing House of the Institute of Psychotherapy. P. 57–59.
- [9] Kenely N. 2019. 2 Emotional Intelligence, Resilience and Wellbeing. In *Perspectives on Wellbeing*. Leiden, The Netherlands: Brill. https://doi.org/10.1163/9789004394179_003
- [10] Gerasimova V. 2018. Emotional Intelligence. *Modern journal of language teaching methods*, 8(11). P. 600–608.
- [11] Xuanfang H., Xiaoyun Sh. 2016. Mechanism Research of Emotional Intelligence. *Proceedings of the 2016 4th International Education, Economics, Social Science, Arts, Sports and Management Engineering Conference (IEESASM 2016)*, 22. P. 178–181. <https://doi.org/10.2991/ieesasm-16.2016.40>
- [12] Sah V. 2021. Impact of Emotional Intelligence on Job Performance and Techniques to Improve Emotional Intelligence. *Pacific business review international*, 13(9). P. 24–29.
- [13] Bansal K. 2020. A relative study of emotional intelligence on self-directed learning. *Materials Today: Proceedings*, 37. P. 2934–2937. <https://doi.org/10.1016/j.matpr.2020.08.701>
- [14] Luy-Montejo C. 2019. Problem Based Learning (PBL) in the Development of Emotional Intelligence of University Students. *Propósitos y Representaciones*, 7(2). P. 353–383. <http://dx.doi.org/10.20511/pyr2019.v7n2.288>
- [15] Arslan S., and İseri İ. 2018. Social emotional learning and emotional intelligence: the predicting role of emotional intelligence. *International Journal of Happiness and Development*, 4(2). P. 113–122. <http://dx.doi.org/10.1504/IJHD.2018.10013184>
- [16] Li D. F., Liu Zhang X. L., Wang M. Y., Wang D., and Shi, J. N. 2017. Fluid intelligence, emotional intelligence, and the Iowa Gambling Task in children. *Intelligence*, 62. P. 167–174. <https://doi.org/10.1016/j.intell.2017.04.004>
- [17] Drigas A., Papanastasiou G., and Skianis, C. 2023. The School of the Future: The Role of Digital Technologies, Metacognition and Emotional Intelligence. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 18(09). P. 65–85. <https://doi.org/10.3991/ijet.v18i09.38133>
- [18] Garbenis S., and Palujanskienė P. 2021. Development of emotional intelligence in the aspect of personality development in the context of a learning

- organization. society. Integration. education. Proceedings of the *International Scientific Conference*, 4. P. 90–101. <https://doi.org/10.17770/sie2021vol4.6477>
- [19] Taheri H., Sadighi F., Bagheri M. S., and Bavali M. 2019. EFL learners' L2 achievement and its relationship with cognitive intelligence, emotional intelligence, learning styles, and language learning strategies. *Cogent Education*, 6, 1655882. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2019.1655882>
- [20] Дзюба І. М., Жуковський А. І., та Железняк, М. Г. 2014. Комунікація. *Енциклопедія Сучасної України*. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, <https://esu.com.ua/article-4423> (дата звернення: 27.12.2023).
- [21] Грона Н. В. 2017. Підготовка студентів педагогічних коледжів до формування у молодших школярів текстотворчих умінь. Ніжин : ПП Лисенко М. М.
- [22] Hreb M., Hrona N., Kulyk O., Ovsienko L., and Chemonina L. 2019. Tools for Electronic Language Pedagogy in the Training System of a Future Primary School Teacher. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(4). P. 186–196. <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v8i4.2227>
- [23] Грона Н. В. 2021. Культура мовлення як складник професійно-педагогічного спілкування. *Гуманітарний корпус: збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії*. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 37(2). P. 57–60.
- [24] Шевцова Л. С. 2001. Ситуативні завдання з розвитку зв'язного мовлення у 6 класі. *Українська мова і література в школі*, 1. P. 7–9.
- [25] Mayer J. D., Salovey P., and Caruso D. R. 2004. Emotional intelligence: Theory, findings, and implications. *Psychological Inquiry*, 15(3). P. 197–215. https://doi.org/10.1207/s15327965pli1503_02.
- [26] Cherry M., Fletcher I., and O'Sullivan H. 2013. The influence of medical students' and doctors' attachment style and emotional intelligence on their patient-provider communication. *Patient Educ Couns*, 93 (2). P. 177–187. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23747090/> (Accessed: 27.12.2023).
- [27] Галусян О. А., Захаренко Л. М., та Юрченко-Шеховцова Т. І. 2019. Особливості емоційного інтелекту спеціалістів із проведення опитування з використанням поліграфа Національної поліції України. *Юридична психологія*, 1 (24). P. 74–84.
- [28] Kranefeld I., and Blickle G. 2022. Disentangling the relation between psychopathy and emotion recognition ability: A key to reduced workplace aggression? *Personality and Individual Differences*, 184(4). <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.111232>
- [29] Dasborough M. T., and Ashkanasy N. M. 2002. Emotion and attribution of intentionality in leader-member relationships. *The Leadership Quarterly*, 13 (5). P. 615–634. [https://doi.org/10.1016/S1048-9843\(02\)00147-9](https://doi.org/10.1016/S1048-9843(02)00147-9)
- [30] Azouzi M. A., and Jarbou A. 2014. CEO emotional intelligence and firms' financial policies. *Bayesian network method. Contemporary Economics*, 8(1). P. 5–24. <https://doi.org/10.5709/ce.1897-9254.128>
- [31] Druskat V. U., and Wolff S. B. 2001. Building the emotional intelligence of groups. *Harv. Bus. Rev*, 79. P. 80–91. <https://typeset.io/pdf/building-the-emotional-intelligence-of-groups-4kse22n6vv.pdf> (Accessed: 27.12.2023).

References

- [1] D'Amico A., and Geraci A. 2023. Beyond emotional intelligence: The new construct of meta-emotional intelligence. *Frontiers in psychology*, 14, 1096663. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1096663>.
- [2] Andreeva I. N. 2020. Emotional intelligence: from metaphor to integrative phenomenon. *Voprosy psikhologii*, 5. P. 34–44.
- [3] Goleman, D. 1998. Working with emotional intelligence. New York : Bantam Books.
- [4] Resilient Educator. 2022. *Daniel Goleman's emotional intelligence theory explained*. Vol 11. <https://resilienteducator.com/classroom-resources/daniel-golemans-emotional-intelligence-theory-explained/> (Accessed: 27.12.2023).
- [5] Thorndike E. L. 2018. Intelligence and its use. *Harper's Magazine*, 8. P. 227–235.
- [6] O'Connor P. J., Hill A., Kaya M., and Martin B. 2019. The Measurement of Emotional Intelligence: A Critical Review of the Literature and Recommendations for Researchers and Practitioners. *Frontiers in psychology*, 10, 1116. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01116>
- [7] Emotional Intelligence Measures. Consortium for Research on Emotional Intelligence in Organizations. <https://www.eiconsortium.org/measures/measures.html> (Accessed: 27.12.2023).
- [8] Fetiskin N. P., Kozlov V. V., and Manuilov G. M. 2002. Diagnostics of “emotional intelligence” (N. Hall). *Socio-psychological diagnostics of personality development and small groups*. Moskva : Publishing House of the Institute of Psychotherapy. P. 57–59.
- [9] Kenely N. 2019. 2 Emotional Intelligence, Resilience and Wellbeing. In *Perspectives on Wellbeing*. Leiden, The Netherlands: Brill. https://doi.org/10.1163/9789004394179_003
- [10] Gerasimova V. 2018. Emotional Intelligence. *Modern journal of language teaching methods*, 8(11). P. 600–608.
- [11] Xuanfang H., Xiaoyun Sh. 2016. Mechanism Research of Emotional Intelligence. Proceedings of the 2016 4th International Education, Economics, Social Science, Arts, Sports and Management Engineering Conference (IEESASM 2016), 22. P. 178–181. <https://doi.org/10.2991/ieesasm-16.2016.40>
- [12] Sah V. 2021. Impact of Emotional Intelligence on Job Performance and Techniques to Improve Emotional Intelligence. *Pacific business review international*, 13(9). P. 24–29.
- [13] Bansal K. 2020. A relative study of emotional intelligence on self-directed learning. *Materials Today: Proceedings*, 37. P. 2934–2937. <https://doi.org/10.1016/j.matpr.2020.08.701>
- [14] Luy-Montejo C. 2019. Problem Based Learning (PBL) in the Development of Emotional Intelligence of University Students. *Propósitos y Representaciones*, 7(2). P. 353–383. <http://dx.doi.org/10.20511/pyr2019.v7n2.288>
- [15] Arslan S., and İşeri İ. 2018. Social emotional learning and emotional intelligence: the predicting role of emotional intelligence. *International Journal of Happiness and Development*, 4(2). P. 113–122. <http://dx.doi.org/10.1504/IJHD.2018.10013184>

- [16] Li D. F., Liu Zhang X. L., Wang M. Y., Wang D., and Shi, J. N. 2017. Fluid intelligence, emotional intelligence, and the Iowa Gambling Task in children. *Intelligence*, 62. P. 167–174. <https://doi.org/10.1016/j.intell.2017.04.004>
- [17] Drigas A., Papanastasiou G., and Skianis, C. 2023. The School of the Future: The Role of Digital Technologies, Metacognition and Emotional Intelligence. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 18(09). P. 65–85. <https://doi.org/10.3991/ijet.v18i09.38133>
- [18] Garbenis S., and Palujanskienė P. 2021. Development of emotional intelligence in the aspect of personality development in the context of a learning organization. society. Integration. education. Proceedings of the *International Scientific Conference*, 4. P. 90–101. <https://doi.org/10.17770/sie2021.vol4.6477>
- [19] Taheri H., Sadighi F., Bagheri M. S., and Bavali M. 2019. EFL learners' L2 achievement and its relationship with cognitive intelligence, emotional intelligence, learning styles, and language learning strategies. *Cogent Education*, 6, 1655882. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2019.1655882>
- [20] Dziuba I. M., Zhukovskiy A. I., ta Zhelezniak M. H. 2014. Komunikatsiia. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy*. Kyiv : Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. <https://esu.com.ua/article-4423> (data zvernennia: 27.12.2023) [in Ukrainian].
- [21] Hrona N. V. 2017. Pidhotovka studentiv pedahohichnykh koledzhiv do formuvannia u molodshykh shkoliariv tekstotvorchykh umin. Nizhyn : PP Lysenko M. M. [in Ukrainian]
- [22] Hreb M., Hrona N., Kulyk O., Ovsienko L., and Chemonina L. 2019. Tools for Electronic Language Pedagogy in the Training System of a Future Primary School Teacher. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(4). P. 186–196. <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v8i4.2227>
- [23] Hrona N. V. 2021. Kultura movlennia yak skladnyk profesiino-pedahohichnoho spilkuвання. *Humanitarnyi korpus: zbirnyk naukovykh statei z aktualnykh problem filosofii, kulturolohii, psykholohii, pedahohiky ta istorii*. Vinnytsia : TOV «TVORY», 37(2). S. 57–60 [in Ukrainian].
- [24] Shevtsova L. S. 2001. Sytuatyvni zavdannia z rozvytku zviaznoho movlennia u 6 klasi. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 1. S. 7–9 [in Ukrainian].
- [25] Mayer J. D., Salovey P., and Caruso D. R. 2004. Emotional intelligence: Theory, findings, and implications. *Psychological Inquiry*, 15(3). P. 197–215. https://doi.org/10.1207/s15327965pli1503_02
- [26] Cherry M., Fletcher I., and O'Sullivan H. 2013. The influence of medical students' and doctors' attachment style and emotional intelligence on their patient-provider communication. *Patient Educ Couns*, 93(2). P. 177–187. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23747090/>
- [27] Halustian O. A., Zakharenko L. M., ta Yurchenko-Shekhovtsova T. I. 2019. Osoblyvosti emotsiinoho intelektu spetsialistiv iz provedennia opytuvannia z vykorystanniam polihrafa Natsionalnoi politsii Ukrainy. *Yurydychna psykholohiia*, 1(24). S. 74–84.
- [28] Kranefeld I., and Blickle G. 2022. Disentangling the relation between psychopathy and emotion recognition ability: A key to reduced workplace aggression? *Personality and Individual Differences*, 184(4). <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.111232>

- [29] Dasborough, M. T., and Ashkanasy, N. M. 2002. Emotion and attribution of intentionality in leader–member relationships. *The Leadership Quarterly*, 13(5). P. 615–634. [https://doi.org/10.1016/S1048-9843\(02\)00147-9](https://doi.org/10.1016/S1048-9843(02)00147-9)
- [30] Azouzi, M. A., and Jarboui, A. 2014. CEO emotional intelligence and firms' financial policies. *Bayesian network method. Contemporary Economics*, 8(1). P. 5–24. <https://doi.org/10.5709/ce.1897-9254.128>.
- [31] Druskat V. U., and Wolff S. B. 2001. Building the emotional intelligence of groups. *Harv. Bus. Rev.*, 79. P. 80–91. <https://typeset.io/pdf/building-the-emotional-intelligence-of-groups-4kse22n6vv.pdf> (Accessed: 27.12.2023).